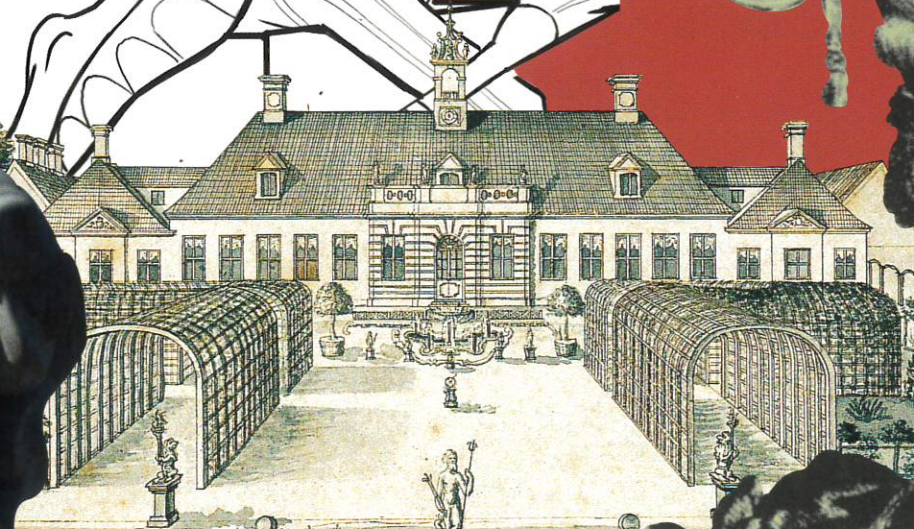
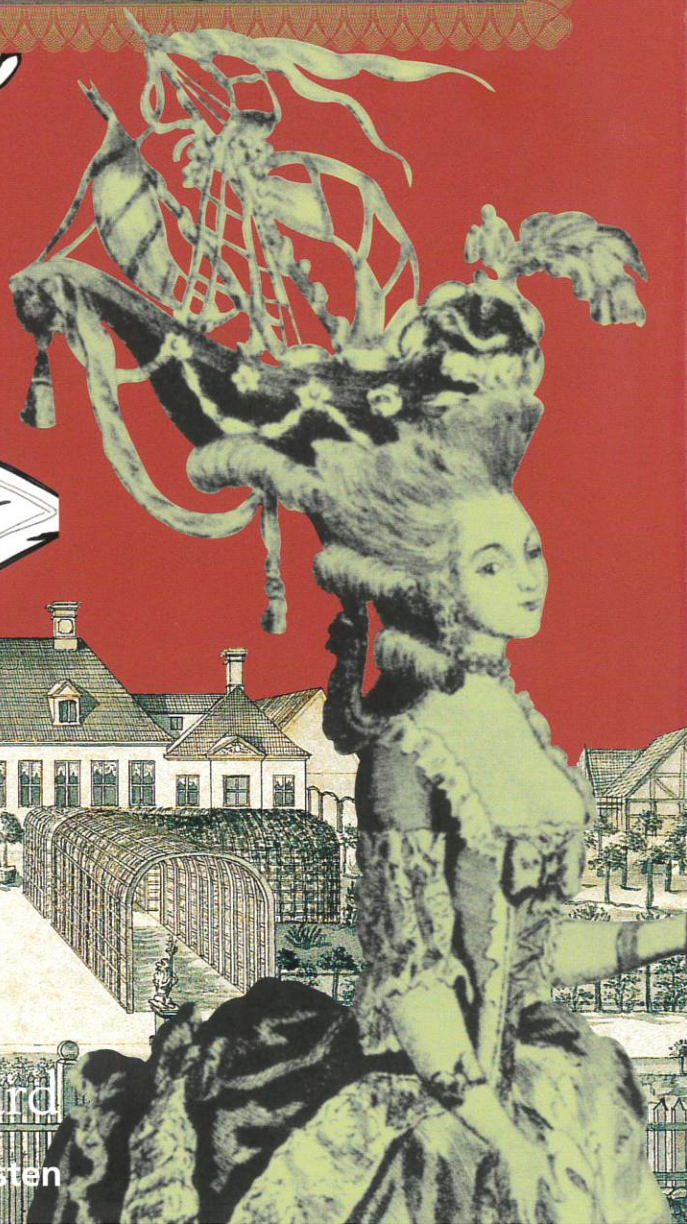
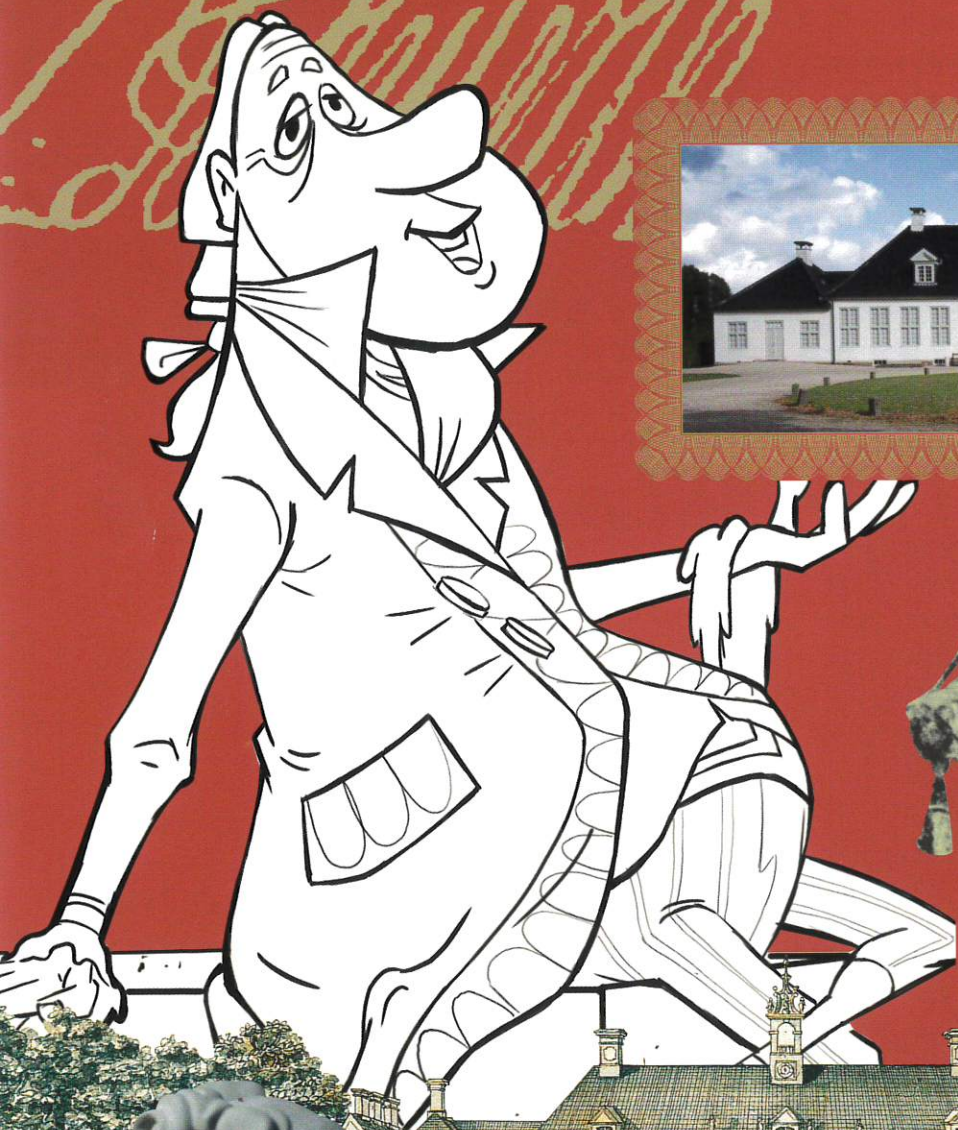
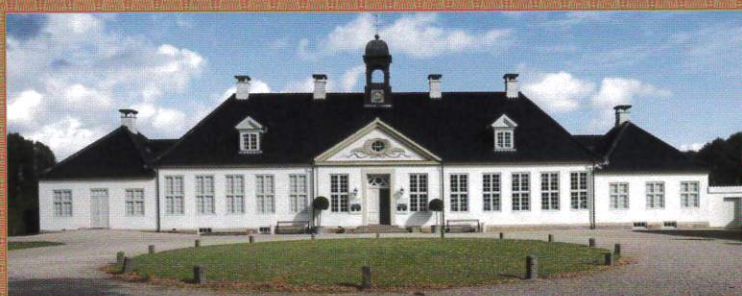

BAROKKENS VINKLER

på Gl Holtegaard

Gymnasiet, HF m.fl.

gl Holtegaard

Skoletjenesten

Ordet 'barok' kommer oprindeligt fra portugisisk og betyder uregelmæssig perle. Men barokken er bedre kendt som en stilbetegnelse inden for en række kunstarter, eksempelvis billedkunst, arkitektur og teater. Som den uregelmæssige perle stiller barokken sig til skue på forskellig vis, på forskellige tidspunkter og steder.

Barokken begyndte som et forsøg fra den katolske kirkes side om at viderebringe det religiøse budskab på en mere dramatisk og følelsesbetonet facon. Kunsten skulle på en og samme tid henvende sig til det ikke-litterære publikum og udgyde den katolske kirkes magt, en form for åndelig reklame. Dette nybrud inden for kunstens verden gjorde sig gældende fra midten af 1500-tallet. Den katolske kirke havde fået religiøs konkurrence ved reformationen og protestantismens fremkomst. Med modreformationen, også kaldet den katolske reform, igangsattes de kunstneriske bevægelser, som med et ord kaldes barokken. Temaer som forfængelighed og forgængelighed var yndede og ofte udført med sans for dramatik, kontraster i lys/skyggevirkning, spænding, følelsesfuld detaljerigdom, illusionistiske virkemidler og schwung. Disse var særlige kendetegn for barokkens formsprog og tilførte en ikke før set spænding og uro.

Barokken kaldes også for repræsentationens epoke, en verden som en scene, der med ting og personer som skuespillere imiterer en bagvedliggende og guddommelig orden.

Inden for arkitekturen fungerede hvert hus som en del af et større hele. Forskellen mellem ude og inde blev udfordret af akser, søjler og andre elementer, der kunne understrege rummets fortsættelse. Rummet blev ikke betragtet som en afgrænsning af fire vægge, men som en udhulning skåret ud af bygningsmassen, hvor konvekse og konkave former skabte urolige bevægelsesforløb.

Charlottenborg, inde ved Kongens Nytorv, er et af de første bygningsanlæg i barok stil. I modsætning til det italienske lidt overlæssede udtryk blev den danske barokarkitektur mere enkel og knap så pyntet. En af de store bygmestre inden for den sene danske barokarkitektur var Hofbygmester under Frederik 5., Lauritz de Thurah.

Spørgsmål:

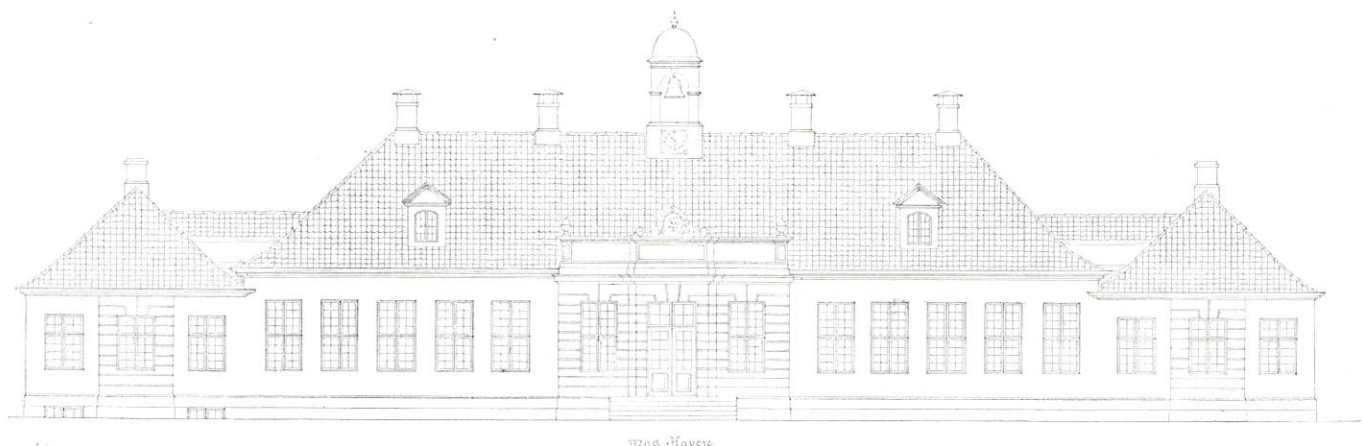
- Er der andre måder at bruge ordet barok på?

Lauritz de Thurah

Lauritz de Thurah blev født i 1706 og døde i 1759. Han blev ikke så gammel, men nåede alligevel at stå for mange fine byggerier i Danmark: Eremitageslottet i Dyrehaven, spiret på Vor Frelsers Kirke på Christianshavn, det kongelige palæ i Roskilde (nu Museet for Samtidskunst) og Gl Holtegaard. I årene mellem 1730 og 1744 stod Thurah desuden for totalrenoveringen af det kongelige jagt- og sommerslot Hirschholm. Han lod slottets facader og interiør forandre sig så meget, at intet stod tilbage af den tidligere bygning. Da Caroline Mathildes havde født sit og Struensees barn i 1771, blev slottet ikke længere benyttet af den kongelige familie. Slottet forfaldt og blev revet ned i 1810 under Christian 6.

Lauritz de Thurah

Holtegaard

Gl Holtegaard

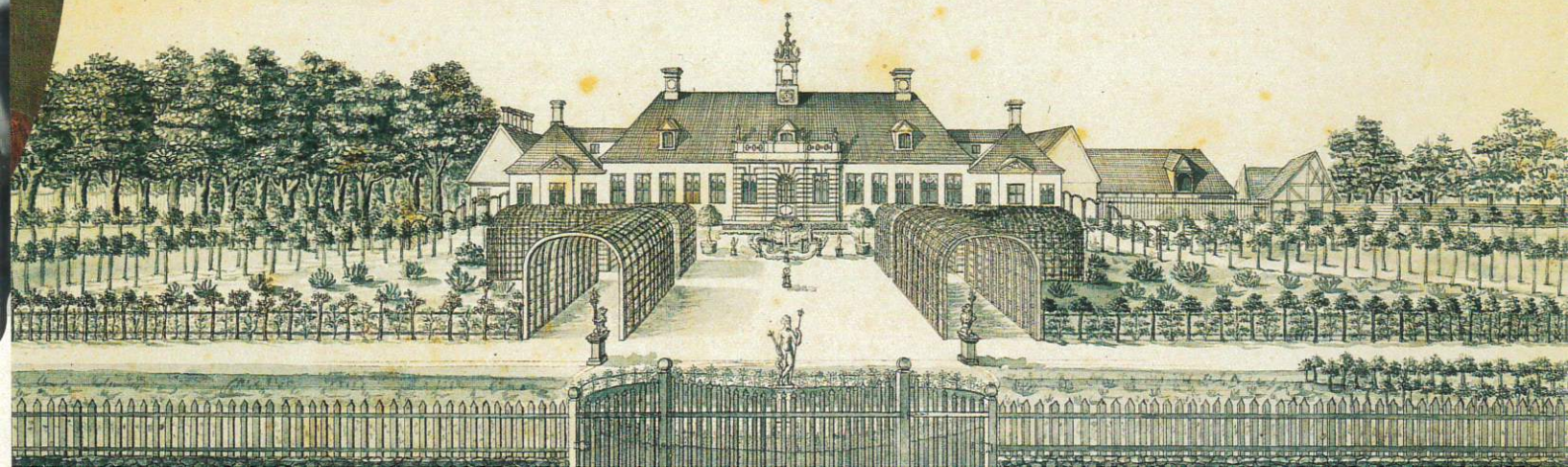
I 1754 fik Lauritz de Thurah stillingen som Generalbygmester, rigets højeste stilling, efter sin konkurrent Kgl. Hofbygmester Nikolai Eigtveds pludselige død. Thurahs største udfordring var at afslutte de mange byggeprojekter, Eigtved ikke nåede. Thurah byggede sig et palæ i Amaliegade samt landstedet Holtegaard, i dag kaldet Gl Holtegaard. Mens kongehuset og adelen havde haft boliger på landet i mange år, var Thurah en af de første borgere, der i sommerhalvåret flyttede ud af den lugtende og larmende hovedstad.

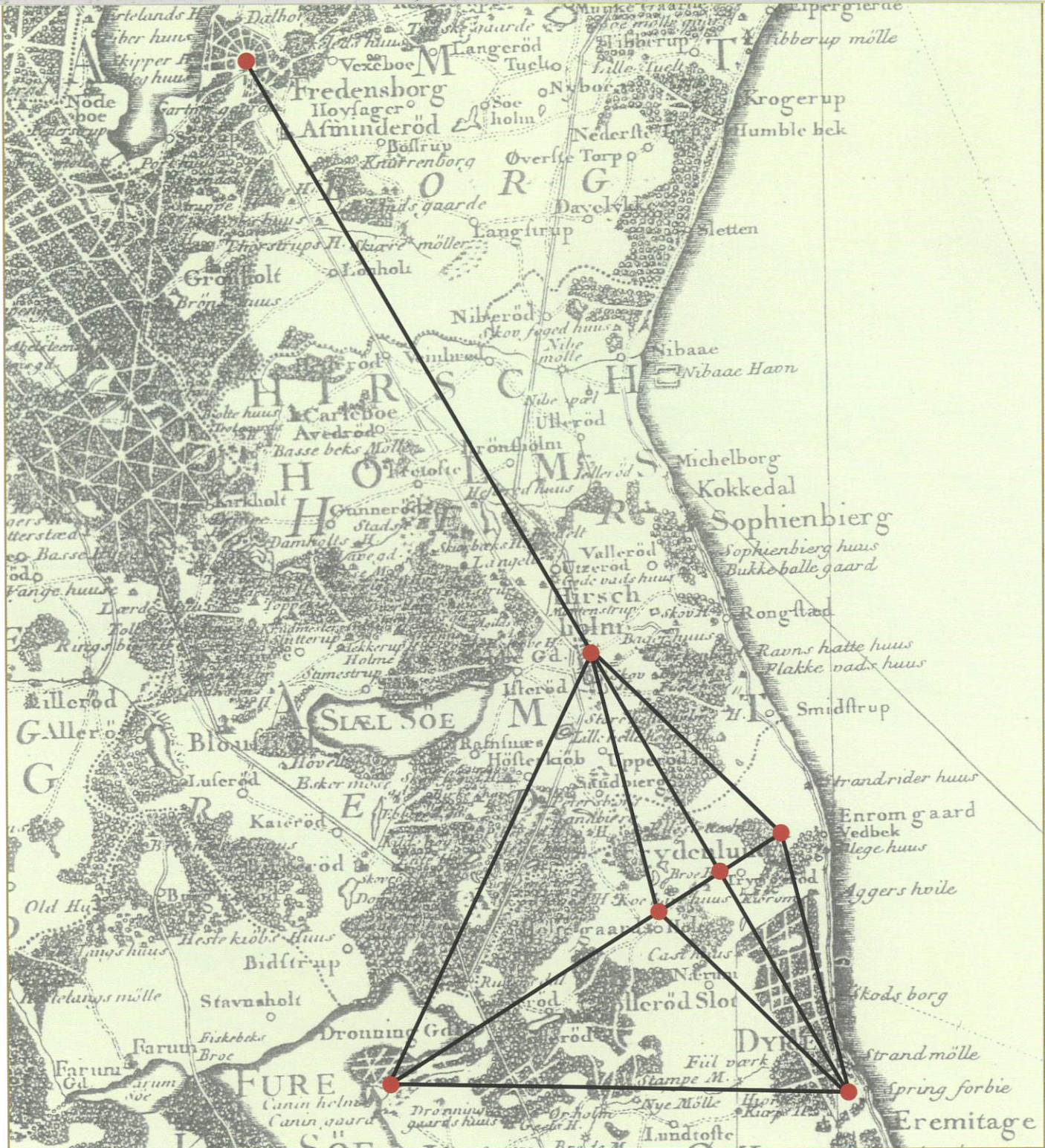
Frem for Eigtveds smag for den moderne rokoko bankede Thurahs hjerte stadig for den barok-inspirerede byggestil.

Gl Holtegaard er et godt eksempel på, hvordan symmetri, centralakser og perspektivlinjer havde stor betyd-

ning inden for barokken. Symmetrien i anlægget er tydeliggjort ved den centralt placerede hovedbygning og de tilstødende pavilloner på begge sider. Stedets centrale akse løber gennem haven og bygningen og fortsætter ud mod vejen foran huset. Kendetegnet for den barokke have var, at naturen var tæmmet, trimmet og klippet i fine mønstre. Dette var udtryk for kontrol i modsætning til den vilde natur, der for datidens mennesker henviste til menneskets mørke side. I haven på Gl Holtegaard var der skulpturer, springvand og kanoner. De antikke figurer placeret i havens orden bragte en dimension af fortid ind i haven, der forbandt fordums guder og helte med Thurahs samtid.

Gl Holtegaard er et godt eksempel på den nordiske fortolkning af barokarkitektur med sit enkle udtryk og sine hvide facader.

I dette materiale finder du et gammelt kort fra 1768 over Nordsjælland. Her er landstederne Dronninggaard, Gl Holtegaard og Frydenlund placeret på en akse. Det nu nedrevne slot Hirschholm ses til venstre, og Eremitagen finder du til højre. Mellem Gl Holtegaard og Frydenlund er der en rød granitsten, der indikerer et punkt på akse mellem Hirschholm og Eremitagen, Frydenlund og Gl Holtegaard. Mel-

lem punkterne Hirschholm, Frydenlund, Eremitagen og Gl Holtegaard er der optegnet en rombefigur. Den franske havearkitekt Le Notre brugte rombefiguren i udlægningen af haveanlægget i det forbilledlige Versailles. Thurah har formentlig hentet inspiration fra Le Notre og nedlagt rombefiguren i landskabet for at fremhæve kontrollen og helhedsopfattelsen.

Barokken i Danmark

Barokken kom til Danmark i midten af 1600-tallet, videregivet af hovedsageligt hollandske kunstnere, der var inviteret hertil for at udsmykke kongens og adelens slotte og herregårde. Motiverne var ofte allegoriske, hvilket betyder, at de viste en bestemt historisk eller mytologisk scene, samtidig med at de viderebragte et moralsk budskab. Udtrykket var ofte svulstigt, kraftigt og følelsesfuldt. Et yndet motiv var portrætteret. Konger og adelsmænd holdt af at blive portrætteret i fornemt tøj, parykker og sminke efter tidens mode eller ligefrem udklædt som mytologiske guder. Iscenesættelsen var vigtigere end et naturtro og realistisk billede. Derudover blev de nederlandske vanitas-billeder populære. Vanitas betyder forfængelighed og hentyder til livets forgængelighed – at livet ikke er evigt. I de såkaldte 'stilleben'/opstillinger blev genstande som kranier, frugt, timeglas og blomsterarrangementer gengivet i maleriet. De havde alle det til fælles, at det var ting, der forandrede sig over tid eller ligefrem pegede på døden. Beskueren blev gjort opmærksom på livets endeligt og opfordret til at leve det fuldt ud.

● Hvilke objekter vil du opstille i et nutidigt vanitas-billede, der karakteriserer den tid, vi lever i?

København

1700-tallets København var præget af et blomstrende handelsliv. Der var store fortjenester forbundet med handel i udlandet. Danmark havde besiddelser i Asien, Afrika og Amerika. Trekantshandelen var indbringende, og mange nye varer som krydderier og eksotiske frugter blev bragt hjem af de mange handelsskibe. Bagsiden af den florissante handelsperiode var handelen med slaver. Danmark var den 7. største slavenation, og først i 1848 blev slaveriet afskaffet samtidig med enevælden. Velstanden gav mulighed for at udbygge et af byens smukkeste kvarterer: Frederiksstaden. Bydelen, som den kan opleves i dag, er bygget op omkring en central akse, der forbinder Marmorkirken med Amalienborg, hvorfra der løber nogle mindre tværråder. Kendetegnet for bydelen er Nikolai Eigtveds sans for den lette rokoko og de snorlige gader.

Men København plagedes også af brand og pest. I løbet af 1711 og 1712 døde en tredjedel af Københavns indbyggere. København lå i 1700-tallet stadigvæk inden for voldene, og for at komme ind til byen måtte man passere en af de fire byporte.

Enevælden og oplysningstiden

Samfundet i 1700-tallet var præget af enevældens indførelse i 1660. Den ellers så magtfulde adel var blevet tilsidesat af kongen, som man sagde, var 'konge af Guds nåde'. Den enevældige konge slog en ny kreds af betydningsfulde mennesker om sig, der for manges vedkommende kom fra udlandet. En ny magtfuld stab opstod. Loven om enevælden ophørte i 1848 ved en fredelig revolution.

På trods af enevælden var der andre kræfter og tanker på spil. Videnskabsmænd stillede spørgsmål til naturens orden. Isaac Newton (1643-1727) formulerede tyngdeloven, og Carl von Linné (1707-1778) klassificerede naturen efter arter. Tænkere stillede spørgsmål til eksistens, Gud og magtstrukturer. Sekularisering blev et debatteret tema, eftersom der herskede et ønske om at adskille stat og religion. Dette skulle medføre, at etik og moral blev skilt fra religionen, der udelukkende blev anset for et personligt anliggende. Mange fandt dog styreformens 'oplyst enevælde' ideel. Tanken var, at enevælden skulle omgive sig med filosoffer og andre rådgivende eksperter. Som dydig og arbejdsom borger var ønsket at opnå mulighed for at få indflydelse, der ellers kun var forundt adelen, samfundets elite. Idéen med et samlet verdensbillede blev i denne periode udfordret.

I Danmark var det Ludvig Holberg, der som den første i Norden fik udgivet sine tanker i tråd med de nye tendenser. Tiden præget af disse nye tænkere og videnskabsmænd kalder man for 'oplysningstiden'.

Lauritz de Thurahs våbenskjold

1571-1610

Michelangelo de
Caravaggio

1606-1669

Rembrandt
Harmenszoon
van Rijn

1606-1670

Frederik 3.

1618-1648

Trediveårskrigen

1622-1673

Jean-Baptiste
Molière

1634-1703

Thomas Kingo

Solkongen

Den kendteste og mægtigste enevældige konge i Europa var Ludvig 14. i Frankrig, også kendt som Solkongen. I slutningen af 1600-tallet byggede han det enorme palads Versailles uden for Paris. Ludvig 14. ønskede et slot, der ikke var set lignende i historien, og ansatte 20.000 hof-folk. Han sagde de berømte ord: 'Staten, det er mig'. En sådan magtdemonstration var ikke set før og førte para-doksalt nok til enevældens afslutning. De økonomisk for-pinte borgeres utilfredshed steg i takt med byggeriets eks-pansion, og det hele endte med Den franske revolution i 1789. Andre har sidenhen ment, at Solkongen med sin interesse for videnskaberne lod oplysningstiden spire. Solkongen levede et liv i fuld offentlighed, forstæet sådan at han altid havde en stor mængde af hoffolk omkring sig i nøje koreograferede optrin og indstuderet etikette.

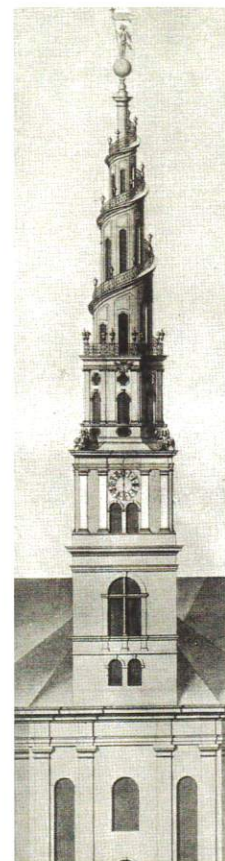
Haveanlægget på Versailles blev anlagt af Le Notre og var til stor inspiration for de efterfølgende barokanlæg, også for Thurah.

Spørgsmål:

- På tidslinjen kan du finde nogle årstal, selvfølgelig ikke alle. På den måde får du et historisk indblik, som er subjektivt.
- Hvad betyder det, at historien er subjektiv?
- Kan du forestille dig, at der er nogle begivenheder, man ikke skriver om i historiebøgerne, fordi de ikke passer til et lands selvforståelse?

Eremitagen

Vor Frelsers Kirke

1638-1715

Ludvig 14.

1646-1699

Christian 5.

1660-1848

Enevælden

1671-1730

Frederik 4.

1684-1754

Ludvig
Holberg

Citat af Thurah: „Denne Gaards Lage er ellers meget lystig og angenem, idet man på eengang har både Skove, Marker, Enge, ferske Søer og det vilde Hav for Øjne, saa ethvert Skib, som frem eller tilbage passerer, klart kand sees, uden at tale om Øen Hveen, Landskrona i Skåne, Eremitagen i Jærgersborg Dyrehave, Landsbyen Nærum med sine Lystgaarde, som alle fra Havens Alleer tydeligen falder i Øynene.“

Hirschholm set fra haven.

1685-1750

Johann Sebastian

Bach

1685-1759

George Friedrich

Händel

1699-1746

Christian 6.

1701-1754

Nikolai Eigtved

1706-1759

Lauritz de Thurah

1711

Pest i København

Iscenesættelsen

Teatraliske virkemidler var et gennemgående træk i barokkens hof- og kirkekultur. Iscenesættelsen kom til udtryk gennem store parader og processionser, hvor alt var tilrettelagt efter rangorden. Den centrale figur i paraden var altid den mest magtfulde. Der blev afholdt baller, hvor der blev danset stilistiske, regelrette og symmetriske danse. Moden var prangende og som kunsten dramatisk med parykker, sminke, kniplinger, brokade, smykker og høje sko til både mænd og kvinder. For ikke at overgå kongen var der udstedt dekretter om, hvordan man skulle klæde sig i forhold til sin stand. Teaterscenen havde en betydelig rolle i hofkulturen, hvor overgangen mellem fiktion og virkelighed var udvisket af de mange regler for etikette. Teaterrummet var dekoreret med malerier, der med virkelighedstro skyer og perspektiver lod illusionen sive ud over scenekanten og ned på tilskuerpladserne. Idéen med menneskets centrale placering blev yderligere understreget i nogle teatre, hvor publikum sad i bokse og dermed følte sig alene med det, der foregik på scenen. Efter forestillingen forlod publikum stedet efter nøje koreografere instruksur, og i stedet for at være publikum spillede de nu deres indstuderede rolle.

Det pyntede og teatraliske element var også en del af den katolske kirkes ritualer og magtsymboler. Her fandt man på at forbinde det jordiske og himmeriget gennem kupler, der livagtigt var dekoreret med skyer og engle for at synliggøre den direkte forbindelse med Gud. Denne teknik kaldes trompe-l'oeil.

I arkitekturen var trapperummet blevet et vigtigt område for en bygning, eftersom kongens tilsynekomst med sit følge i bevægelse understregede hans magt som højststående. Fra at være et nødvendigt og funktionelt element i en bygning blev trappen et prestigefyldt, pompøst og iscenesættende sted i barokkens arkitektur.

Spørgsmål:

- Hvordan iscenesætter vi os selv?
- Hvilke steder synes du, iscenesætter mennesker i dag?
- Sammenlign barokkens iscenesættelse med den, du oplever i din hverdag.
- Hvordan iscenesættes kunst?
- Diskuter, hvordan nyere værktyper inddrager betragteren på samme vis som i det barokke teater.

1723-1766

Frederik 5.

1730

Pietismen som statsreligion i Danmark

1733

Stavnsbåndet indføres

1754

Det Kgl Danske Kunstakademi

1789

Den franske revolution

1848

Slaveriets ophør